

*Noordhorn
Hervormde Kerk*

Zuidhorn, Hotel-cafe Welgelegen

*Brittilie
melkfabriek Lijamp*

Contactblad van de Historische Kring Zuidhorn

Proefnummer december 2010

Bestuur van de HKZ

Voorzitter	G.J.Bosma Tel.0594 503377	Wegastraat 6 9801 VV Zuidhorn
Secretaris	G.Pellenbarg Hesse Tel.0594 503459	De Gast 52 9801 AG Zuidhorn
Penningm.	P.Jonkman	Tjotter 1 9801 MB Zuidhorn
Leden	A.W.Teelken W.Renkema E.Mobach Visser	

Archief W.Renkema. Het archief bevindt zich in het gemeentehuis

Website www.historischekringzuidhorn.nl

Inhoud

Van de voorzitter	blz. 3
Column Jan Blaauw	blz. 4
Een tragische schipbreuk in 1861	blz. 5
Het Ypegat overblijfsel van een vergeten dijkdoorbraak ...	blz. 10
Schoenmaker in Noordhorn	blz. 15
Een jeugd op de Stroschuur	blz. 17
Jaarverslag en begroting	blz. 25
De gemeentekaart van Kuyper	blz. 30
Uit de Groninger Provinciale Krant van 1910	blz. 31

Van de voorzitter

Als bestuur van de Historische Kring Zuidhorn zijn we bijzonder blij dat wij u het eerste exemplaar van onze periodiek kunnen aanbieden.

Tot nu toe waren de lezingen en de jaarlijkse excursie het belangrijkste wat voor de leden werd georganiseerd. En vergeleken met zusterverenigingen in de regio is dat al heel wat. Gemiddeld genomen worden deze activiteiten door de leden hoog gewaardeerd. Verder valt ook nog te noemen het uitgeven van historische boeken onder auspiciën van de HKZ

Deze vorm van informatievoorziening kan erg boeiend zijn en heeft ook duidelijk een sociaal aspect. Een nadeel is echter dat het een vluchtige manier is van kennisoverdracht. Er wordt veel energie in gestoken, maar er wordt weinig van opgeslagen. Je kunt het niet nog eens nalezen.

Indertijd is HKZ gestart met een eigen website waarop allerlei informatie over de activiteiten van de vereniging te vinden is. Dit medium voorziet duidelijk in een behoefte, maar bereikt niet alle leden.

Dit blad beoogt dan ook geen vervanging van de website te zijn, maar is vooral een aanvulling daarop. Het is de bedoeling om volgende afleveringen ook algemeen beschikbaar te stellen door losse verkoop in de (boek)winkel. Op die manier kan een nog breder publiek worden bereikt. Voorlopig zal er elk halfjaar een aflevering verschijnen. Afhankelijk van hoe het loopt, zal later bekeken worden of het aantal kan worden opgevoerd.

Daarnaast gaan we gewoon door met het organiseren van lezingen en het up to date houden van de website.

In dit nummer treft u nog geen advertenties aan. Om de leden in de toekomst niet niet op hoge kosten te jagen zal getracht worden zoveel mogelijk inkomsten te genereren uit advertenties en losse verkoop. Er van uitgaande dat dit lukt is daarom voor het komend jaar slechts een lichte verhoging van de contributie nodig.

Uw commentaar en bijdragen worden zeer op prijs gesteld. Het hangt mee van u af of dit jongste geesteskind van de HKZ levensvatbaar is en zich voorspoedig kan ontwikkelen.

Veel leesplezier gewenst

Geeuwke J. Bosma

Een foute naam voor een goede club... Een treffende omschrijving, vind ik. Een term als 'historische kring' is anno 2010 nietszeggend en de toevoeging 'Zuidhorn' tendentiekus. De HKZ, zo'n afkorting is minder pijnlijk, wil niet alleen het 'hoofddorp' bedienen, maar ook Noordhorn en Briltil. Zo is het destijds afgesproken en zo zou het in de naamgeving tot uitdrukking moeten komen. Natuurlijk, ik weet ook wel dat 'Bril' bijna is opgeslokt door Holle-Bolle-Gijs 'Zuidhorn', maar dat lukt met de Noordhorners niet. Die laten zich niet zo maar inlijven, noch inpalmen en die zijn ook niet zo maar met een kluitje in het riet te sturen. Historisch gezien is Noordhorn bovendien eeuwen lang gelijkwaardig geweest aan Zuidhorn, zelfs enige (Franse) jaren bovenliggend. De snijdende lijnen deden hun discriminerende klus. Eerst de spoorlijn Groningen-Leeuwarden die Zuidhorn onevenredig sterk opstootte in de vaart der Westerkwartierder dorpen; daarna het Van Starckenborghkanaal dat in de jaren dertig van de vorige eeuw een inniger verband tussen Noord- en Zuidhorn onmogelijk maakte. Bovendien de straatweg die van Fries Rijks- werd... En nu? Nu zijn dat zelfde kanaal en diezelfde straatweg er de oorzaak van dat in Noordhorn een 'richtingenstrijd' is ontstaan, nog steeds voelbaar is: om de Noord of om de Zuid? (De provinciehuisbewoners in Stad kozen voor de zuidelijke variant ten aanzien van de N355-omlegging, hetgeen Noordhorn de kop kost). Dat ligt niet lekker bij die eigennuttige noordkanters die met lede ogen moeten toezien dat het hoofddorp aan de zuidkant van het kanaal stadse fratsen vertoont met ongewoon grote parkeergarages en een gemeentekantoor dat een verdieping te hoog en te duur is. De koek is op (erger, Knols Koek af- en uitgebrand...) en Noordhorn kan keukentafelgesprekken voeren tot Sint Juttemis, het dorp vist achter het net qua dorpsvernieuwing.

Dat alles houdt de HKZ natuurlijk uiterst secuur in het oog. De actualiteit van vandaag is binnen de kortste tijd een 'gestold gisteren', waar schriftgeleerden zich over buigen, archeologen aan schrapen, therapeuten zich aan laven. Hoe dat met het spoor zit? En het Van Starckenborghkanaal? De verdwenen borgen? Het kenmerkende stationsgebouw dat niet mocht blijven? De Tweede Wereldoorlog die decennia lang stilzwijgen veroorzaakte? Het Noordhorner Tolhek en Noordhorner Ga langzamerhand het bijvoeglijk naamwoord kwijtrakend? De middenstand verdween uit Noord- en Zuidhorn en grootgrutters en superboeren hun opwachting maakten? Vragen die je in een column gerust kunt stellen, maar niet hoeft te beantwoorden. Daarvoor is de Historische Kring die een 'glossy' in het leven roept om kond te doen van vergane glorie, vergeten grootheden, verwaarloosde aspecten en vitaliserende constanten. Geniet, maar lees met mate, het is nog even wennen!

Jan Blaauw Noordhorn

Een tragische schipbreuk in 1861

Toen ik bezig was om de geboortepapieren van de noordhorner boekhandelaar Harm Poort te achterhalen kreeg ik een brief in handen van Jaap Poort, een naar Canada geëmigreerde neef. In deze brief staat veel informatie over de familie Poort en vooral over de familie Dijkstra. Harm Fokkes Dijkstra, de grootvader van Harm Folkert Poort, was kapitein/eigenaar van een zeeschip en had ook aandelen in meerdere schepen. Zijn zoon Fokke Dijkstra was schipper op de Geertina Harmina toen deze op 9 februari 1861 voor de Engelse oostkust schipbreuk leed.

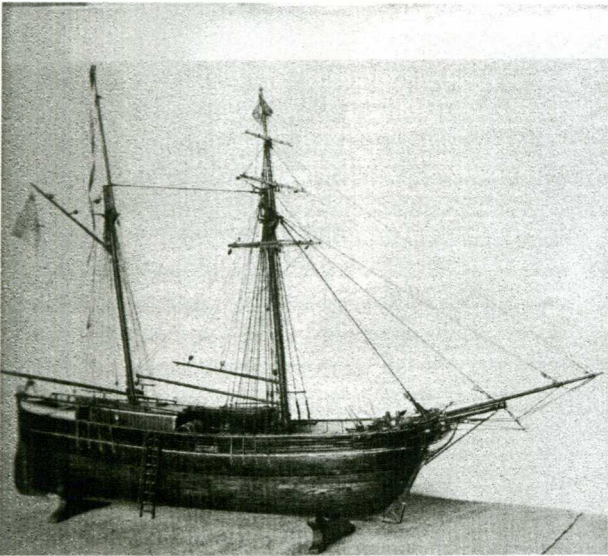

Fig. 1

Model van een Groninger Schoenergaljoot uit het derde kwart van de negentiende eeuw. Schepen van dit type zwierven over de wateren van heel West-Europa, tot in de Middellandse zee. Er zijn incidenteel zelfs wereldreizen mee gemaakt. Zij zijn de voorlopers van de Groninger kustvaart, die in de twintigste eeuw op haar hoogtepunt was. Veel schepen kwamen uit de Veenkoloniën maar ook in onze gemeente waren deze scheepjes geregistreerd, veelal tezamen met de kapitein/eigenaar

De kapiteinsfamilie Dijkstra

In de jaren 1850-1870 woonde deze familie in Noordhorn aan de Langestraat huis nr. 80. Het gezin bestond uit vader Harm, moeder Geertje, zoon Fokke en vier dochters: Ebelina, Trijntje, Geertruid en Harmina. Harm kwam oorspronkelijk uit Grootegast en verder waren moeder, zoon Fokke en drie dochters allemaal in Noordhorn geboren. De geboorteakte van Trijntje is in december 1846 in Harlingen opgemaakt. Voer het gezin toen mee aan boord? ... niet onwaarschijnlijk, want dat gebeurde veel in die tijd. Vader Harm overleed op 12 februari 1859 in Noordhorn na een ziekte; hij was nog maar 45 jaar. De 17 jarige Fokke zal vermoedelijk niet direct het roer van zijn vader hebben overgenomen; daarvoor wij hij echt te jong, maar in 1861, twee jaar na het overlijden van zijn vader, was hij wel kapitein op de *GEERTINA HARMINA*.

Dit schip is gebouwd in 1852 te Leek voor rekening van kapitein/eigenaar H. Dijkstra te Noordhorn. Het was een tjalk van slechts 52 ton, ook voor die tijd een vrij klein zeeschip. Al deze gegevens komen uit de aantekeningen van het Schippersgilde te Leek en de lijst van Nederlandse koopvaardij-schepen, alsmede hun gezagvoerders en thuishavens 1820-1900 van G.N. Bouma, aanwezig in de Groninger Archieven.

Toen Harm overleed verkeerde het gezin zeer

.. Mr. H. GUICHART ABRESCH, Notaris te Zuidhorn, zal, op ZATURDAG den 9den Februarj e.k., des namiddags te 4 uur, ten huize van den Kastelein de VRIES, te Noordhorn, publiek Verkoopen:

I. Eene **BOERENPLAATS**, bestaande in eene aanzienlijke **BEHUIZING** en **SCHUUR** en verder **GETIMMERTE**, benevens het **REGT DER VASTE EN AL-**

TOOSDURENDE BEKLEMMING van de daarbij behorende *Gronden en Landerijen*, te zamen groot 31 Bunders, 09 Roeden, staande en gelegen op *Frijsum*, onder *Oudehove*, 's jaars op Midwinter tot vaste huur doende f 192—00.

VII. 1/28 **AANDEEL** in 't Brikschip **DE WAARDEN**.

VIII. 4/48 **AANDEELEN** in 't Schoenerschip 't **WES-TERKWAARTIER**.

IX. 2 48 **AANDEELEN** in 't Schoenerschip 't **WES-TERKWAARTIER**.

X. 1,20 **AANDEEL** in 't Brikschip **NOORDHORN**.

Alles toebehoorende aan de Erfgenamen van wijlen H. E. DIJKSTRA en Echtgenoot.

H. GUICHART ABRESCH, Not.

Fig. 2 Geertruid

waarschijnlijk in redelijk goede doen, gezien het feit dat in 1861 een aantal aandelen te koop werd aangeboden op een publieke verkoping georganiseerd door notaris Abresch. De advertentie geeft hiervan bijzonderheden.

De scheepsramp van 1861

Nog maar 45 jaar oud overleed dus Harm Dijkstra op zijn ziekbed en liet een gezin na met allemaal nog jonge kinderen. Omdat de kostwinner uit het gezin was weggevallen zal zijn zoon Fokke, zodra het verantwoord was de taak van zijn vaders schip, de *GEERTINA HARMINA*. Februari staat bekend om zijn felle winterstormen en dan is de Noordzee niet de meest gunstige plaats om te vertoeven. Maar wat in 1861 gebeurde was vrij uitzonderlijk, zware storm uit oostelijke richting. Dit is weliswaar niet uniek maar bijna altijd is er sprake van westelijke stormen. En juist met harde wind of storm uit het oosten kun je beter

niet op de Engelse oostkust verzeild raken, en dan met een zeilscheepje van 52 ton. Maar dit overkwam Fokke Dijkstra wel met zijn tjalk, waar hij vast nog niet zo lang als kapitein op voer, misschien was het wel zijn eerste reis.

Op zaterdag 9 februari 1861 verdaagde de *GEERTINA HARMINA* met haar driekoppige bemanning op de plek waar een schip niet thuishoort. Veel meer schepen werden slachtoffer van deze uitzonderlijk slechte weersomstandigheden. Het schip van Harm Dijkstra is toen en daar met man en muis vergaan en Fokke vond een zeemansgraf in de golven, nog maar 19 jaar oud.

GROOT-BRITANNIE.
LONDEN den 9 Februarij.
— De storm van jl. zaterdag heeft langs onze kusten verscheiden schipbreuken ten gevolge gehad, waarbij het meereendeel der bemanning is omgekomen. Een dezer zeerampingen van eene andere betreurenswaardige omstandigheid vergezeld. Terwijl in de haven van Kingston 13 personen op den zeebreker stonden, om aan een gestrand schip hulp te verleen, kwam een golf aanrollen en sleepte allen, die zich daar bevonden, met zich mede, zoodat zij spoorloos verdwenen.

Fig. 4 en 5 In de Provinciale Groninger Courant van vrijdag 15 februari 1861 stonden deze twee artikelen.

WEST-HARTLEPOOL, 9 Febr. Er woedt heden een vreeselijke storm uit het oosten. Twintig schepen zijn dienstgevolge alhier gestrand en vijf gezonken (een door aanzeiling). De vijf laatste zijn met man en muis verloren, ook de equipagien van twee der gestrande schepen zijn omgekomen. — Ook te Whitby zijn vier schepen, waaronder een groote bark, gestrand.

De exacte plaats van deze tragische ramp was aanvankelijk moeilijk te achterhalen. Volgens gegevens afkomstig uit verschillende bronnen, o.a. het Noordelijk Scheepvaartmuseum en ook in de 'Canadese' brief, zou deze schipbreuk in de Robin Hood Bay hebben plaatsgevonden. Het was in ieder geval aan de Engelse oostkust. De moeilijkheid ligt daarin dat Kingston, genoemd in het eerste krantenbericht, een andere naam is voor Hull en dat is niet hetzelfde als de genoemde baai; de plaatsen liggen overigens wel vrij dicht bij elkaar. Het overlijdensbericht van de weduwe Dijkstra gaf pas zekerheid.

Hoe of waar dan ook, Fokke heeft bij deze tragische ramp het leven gelaten. Op dezelfde dag dat de aandelen in drie schepen van de overleden Harm Dijkstra publiek werden verkocht in een café aan de Langestraat is zijn enig overgebleven schip tezamen met zijn enige zoon in de onstuimige koude golven van de Noordzee voor altijd verdwenen. Dit is dan wel een zeer ongelukkige en trieste samenloop van omstandigheden.

Zuidhorn en Noordhorn, thuishaven van zeeschepen en kapiteins

Door dit verhaal ben ik eveneens op het spoor gekomen van het Leekster schippersgilde, waar Harm Dijkstra ook lid van was. Het was een oude vorm van een vakbond waar ook de knechten lid van konden zijn, getuige de lijsten van de jaarlijks betaalde bijdragen. Het is zeker dat daar ook Zuid- en Noordhorners bij waren. Het gilde was opgericht in 1764 en is in 1858 opgeheven. Daarna werden gaandeweg de belangen van schippers, vaak kapiteins/eigenaren, overgenomen door scheepsassuratiekantoren en het Groninger zeemanscollege.

Het is mij duidelijk gebleken dat ook oude kranten rijke bronnen zijn voor het opzoeken van veel informatie over vroeger:

H. van Leeuwen, uit Noordhorn, schip "*Noordhorn*" van kapitein Van Leeuwen op scheepswerf te Hoogezand gebouwd. Dit schip is in 1872 naar Brazilië verkocht. De "*NOORDHORN*" was een brikship van 169 ton.

De tweemast schoener "*WESTERKWARTIER*", groot 166 ton werd ook in Hoogezand gebouwd in het jaar 1855. Het is in 1866 gezonken; het voer toen onder de naam "*ANTJE SPITHORST*".

Van deze beide zeeschepen bezat H. Dijkstra dus een aantal aandelen.

Jelte Lenthorst, uit Zuidhorn, schip "*ZUIDHORN*" van kapitein Lenthorst op scheepswerf te Hoogezand gebouwd, (Bron:GENLIAS), Jelte Lenthorst, geboren in 1818 te Zuidhorn, zoon van Remmelt Geerts Lenthorst en Bouwktje Jeltel Feringa.

Uit de lijst van Nederlandse koopvaardijsschepen van G.N. Bouma, komt nòg een schip voor met als gezagvoerder ene F. Dijkstra.

De 75 tons zeetjalk *GEERDINA BERENDINA* gebouwd in 1870; de thuishaven, plaats waar een schip geregistreerd is, was Groningen. In 1876 is het schip gestrand en wrak verklaard op Hyllekrog, Denemarken(?). Gezien de namen van het schip en de gezagvoerder is het erg waarschijnlijk dat er hier sprake is van familiebanden.

n.b.: De naam *GEERTINA HARMINA* wordt ook wel gespeld als *GEERDINA HARMINA*.

Pekel

Dat er mannen met pekelen in hun bloed in Noordhorn en Zuidhorn woonden en wonen was mij niet onbekend maar ik had me nooit gerealiseerd dat onze woonplaats zoveel 'had' met de zeevaart. Deze scheepjes waren weliswaar geen van allen zeekastelen, maar pasten prima in het plaatje van de vroege Groninger kustvaart en Wad- en Sontvaart. Het was een belangrijk deel van onze moedernegotie, de vaart op de Oostzee, een voortzetting van de aloude Hanzevaart. De naam moedernegotie is midden negentiende eeuw nog immer heel

toepasselijk want de Groninger kustvaart bestond in 1860 uit ongeveer duizend schepjes, de helft van de totale Nederlandse koopvaardijvloot.

Het grote aantal, soms slecht gebouwde schepen, had alles te maken met de beide oorlogen die toen woedden, de Krim-oorlog en Pruisisch-Deense oorlog. Alles wat varen kon voer wegens het grote vrachtaanbod en de daardoor hoge vrachtprijzen. Er voeren toen veel schepen rond die zonder hoge eisen 'in elkaar gesmeten' werden zoals een tijdgenoot het uitdrukte.

* * Heden ontving ik het allertreurigst berigt uit *Whitby*, dat mijn eenige, innig geliefde Zoon, een veelbelovend jongeling, **FOKKE DIJKSTRA**, *Gezagvoerder* op mijn Schip *Geertina Harmina*, den 9 Februarij door een zware stortzee getroffen, die tuig en bemanning wegnam, met de geheele bemanning zijn dood in de golven heeft gevonden. Zeer treurig is voor mij deze zware ramp, daar ik voor twee jaren mijn geliefden Echtgenoot zag grafwaarts dalen, en nu in dezen Zoon een troost en steun wedervond met mijne vier Dochtertjes. Mogt ik het oog op Hem gevestigd houden, die geeft en ook weder neemt, en met de hoop, dat Hij, die de lichamen ver van elkaar verwijdert, onze zielen moge vereenigen, waar geen scheiding meer is.

Diep bedroefd geef ik hiervan kennis aan Familie, Vrienden en Bekenden.

NOORDHORN den 14 Maart 1861.

G. HOEKSTRA,
Wedw. H. DIJKSTRA.

Fig. 6 *Het krantenbericht in de Provinciale Groninger Courant van 14 maart 1861 gaf mij definitief zekerheid over de plaats waar de Geertina Harmina is vergaan.*

Ypegat, overblijfsel van een vergeten dijkdoorbraak

Tussen Grijpskerk en Zuidhorn staat ter hoogte van de afslag naar Balmahuizen een wit geverfd huis genaamd 'De Kolk'. Een naam die intrigeert want, waar ligt die kolk? Ooit dacht ik dat daarmee de vijver werd bedoeld die lange tijd links achter dit witte huis te zien was. Dat moest dus naar mijn weten het overblijfsel zijn van het roemruchte Ypegat. Maar toen ik enkele jaren geleden de zaak wat zorgvuldiger onderzocht ontdekte ik dat ik er al die tijd naast had gezeten!

Want de bewoner van huize de Kolk hielp mij snel uit de droom: het restant van dit waarschijnlijk 16^e eeuwse gat ligt *rechts* van hun huis, direct aan het fietspad naar Grijpskerk. En inderdaad, daar is een klein moeras. Dit vochtige stukje grond dat in natte tijden vaak onder water staat is alles wat er overbleef van het grote kolkgat dat hier ooit ontstond bij een doorbraak van de huidige Friesestraatweg die toen vooral een zeedijk was.

Fig. 1 *De sporen van het Ypegat zijn in de winter en na sterke regenval het duidelijkst zichtbaar*

De doorbraak en volgende overstroming moeten omstreeks 1548 plaatsgevonden hebben (Geschiedenis van Zuidhorn blz.28). Een jaartal dat ik tot nu toe niet in verband kon brengen met de beschreven dijkdoorbraken en overstromingen in de provincie. En ook Luut van 't Sielje die in zijn boek *'Wad zunder dieken'* van deze gebeurtenis melding maakt laat in het midden wanneer deze ramp precies gebeurde. Hij schrijft: *Ien e zestiende eeuw sloeg een störmvloed opnij een gat ien e diek tegenover de Balmoahuusterweg en ontston ' t Ypegat. Nou numen ze het "De Kolk"* De oorspronkelijke bron van dit jaartal 1548 blijft voorlopig dus onbekend.

Afbeeldingen

De meest nauwkeurige afbeelding van het Ypegat vinden we op het minuutplan van 1832 zie onder. Deze kaart toont een open plas van betrekkelijk grote afmetingen. Een beeld dat bevestigd wordt door de enig bekende foto die in 1931 gemaakt werd.

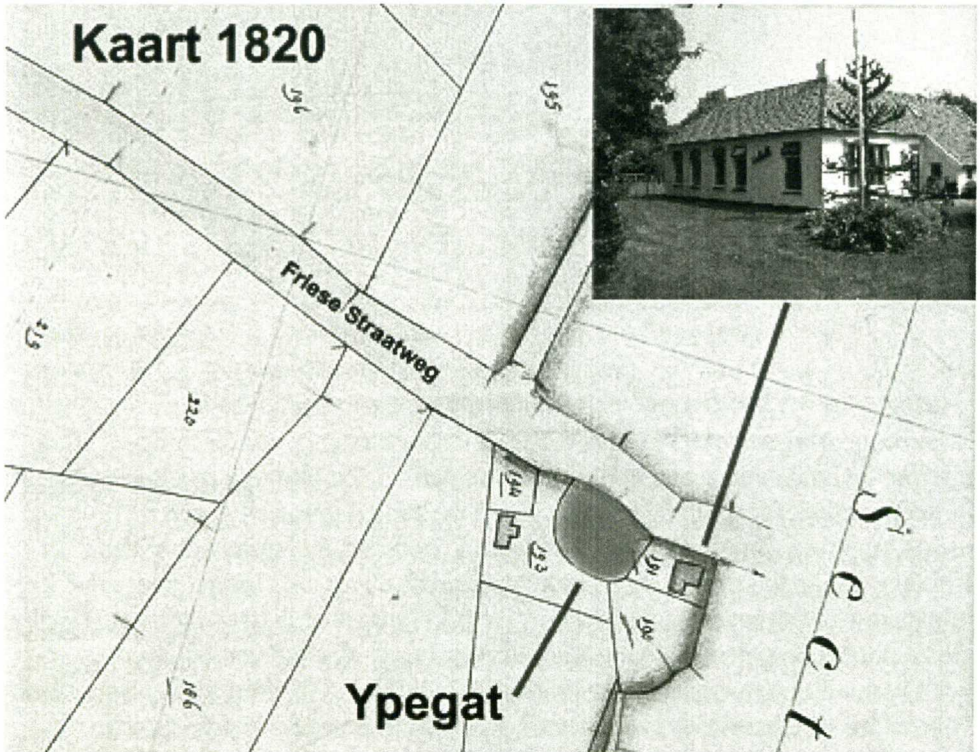

Fig. 2

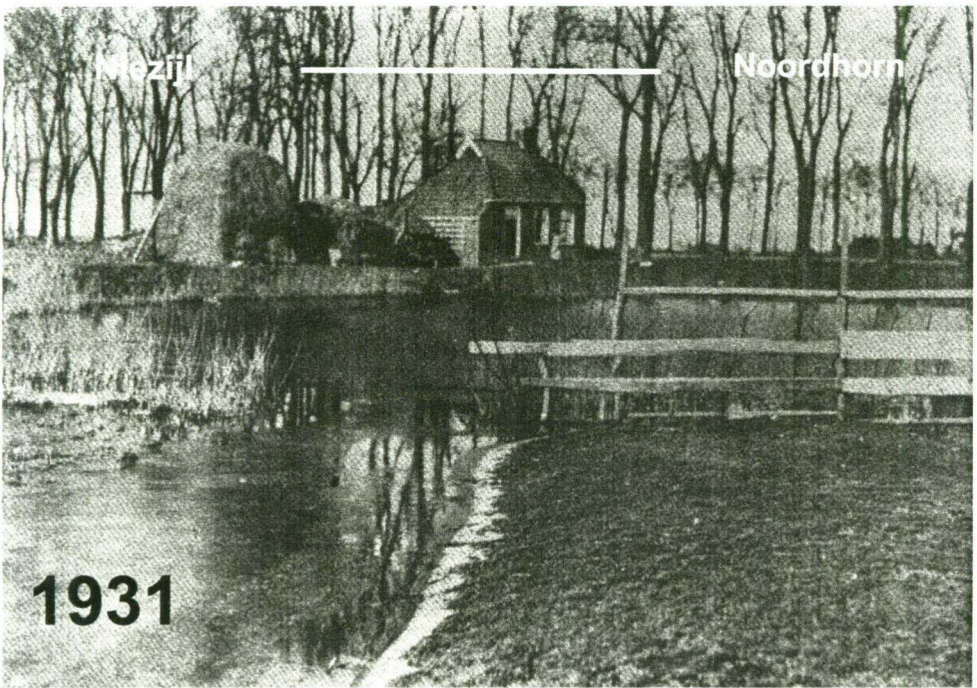

Fig. 3 *Op deze winterse foto, gemaakt aan de zuidkant van de poel is in de verte de rijksstraatweg zichtbaar. Het huisje links stond dicht op weg. En het werd afgebroken toen men die weg verbreedde en fietspaden aanlegde. Het huis werd enkele tientallen meters verderop herbouwd.*

Oorsprong en betekenis van de naam

Mijn naspeuringen, o.m. in 'De waterstaatsgeschiedenis van Groningen' en op internet leverden een aantal aanknopingspunten op. Zo blijkt dit toponiem Ypegat minder exclusief want in de annalen wordt melding gemaakt van een in 1741 nieuw gegraven doorsteek vanaf Kommerzijk door het Ruigezand naar het Reitdiep. De monding van de Kommerzijksterrijt wordt ook Ypegat genoemd. Zie bijgaand tekstfragment uit de "*Kronyk van Groningen ende Ommelanden*" Fig.4 De zoektocht naar de oorsprong van de naam levert dus wel wat op maar geeft geen verklaring van de naam. Aanvankelijk hield ik het daarom maar op de meest voor de hand liggende verklaring : ooit woonde er iemand naast het gat die Ype Dirks, -Jans of -Pyters heette en sinds die tijd noemde men deze poel Ypes gat. Ja toch ? En vele jaren later werd dat kortweg Ypegat.

Of . . . zit ik er toch naast en is het een fries woord dat verwijst het naar 'opening' in de dijk. Want ooit lag op deze plaats, waar het Stillediep in de Oude Riet uitmondde, de Midwoldersluis. 'It iepen gat' ? De sluis was waarschijnlijk een eenvoudige afluitbare houten duiker. En deze zwakke plek in de dijk kan het bij storm en hoog water in 1548 begeven hebben. Met het bekende gevolg. Niet lang na de ramp werd de (zee)dijk over Balmahuizen aangelegd en werd de bedding van de Oude Riet verder ingepolderd. Daarmee was het gevaar voor een nieuwe doorbraak op deze plaats geweken.

Ook is dit jaar in 't Wester Quartier de Commerzyl, door welke veele landen uitwateren, van nieuws gemaakt, en met groote kosten de waterlozing geheel verlegt, daar die van te voren Noordewelt opliep na zee; dog telkens door 't slyk weder gestopt wierde, is zy nu dwers door 't groene land van 't Ruigezand gegraven na 't zogenaamde ypegat, alwaar een schuiring van water van 't Rieddiep is, waar door de toefstoppinge met zand of slyk belet word.

Fig. 4 *Ypegat nummer twee*

'Ik heb de peterolielamp maar in de Kolk gegooid'

Omvang en diepte van het gat namen in de loop van de eeuwen af. Er werd afval ingekieperd en de kolk verlandde. Toch was het Ypegat in de beleving van Jan Tempel die er als jongen wel eens viste nog steeds een flinke en diepe plas waarin grote snoeken zwommen. En ook de foto uit 1931 laat een aardige hoeveelheid water zien. Maar tijdens de wederopbouw jaren liep het uit de hand. Niet alleen de weduwe Zuiderveld, wier woning op het elektrisch werd aangesloten, mikte haar vuilnis in de kolk. Ook diverse (aannemers-) bedrijven uit de omgeving lieten hun afval in het Ypegat verdwijnen. Zelfs de firma Smid & Hollander uit Hoogkerk stortte hier bij Balmahuizen een tijd lang bedrijfsafval nadat het Boterdiep in Groningen gedempt was. Tot die tijd had men het daar kwijt gekund. Jan Hollander herinnert zich nog de keer dat hij samen met zijn vader naar de Noordhornerkolk was gereden omdat hun kiepauto (Fig.5) van de rijplaten was gegleden en recht omhoog in de poel stond. De cabine kwam nog net boven het water uit. Zo diep was de gat dus nog wel !

Fig. 5 *De kiepauto van Smid & Hollander*

Fig. 6 *Luchtfoto*

Op de luchtfoto uit 1961 (fig. 6) zijn alleen nog de omtrekken van de dan gedempte Noordhorner kolk te onderscheiden. De plek is deels begroeid en deels met zand afgedekt. De sloot die er met een bocht vanuit het zuiden naar toe loopt is het 'Stillediep' dat vroeger het water uit Vredewold naar zee afvoerde .

Nooit meer vissen in de Noordhorner kolk ?

Een enkeling waaronder Gerke Schuiringa, boer op Balmahuizen en eigenaar van de woningen bij de Kolk, heeft in de 50 -er jaren tegen het dempen geprotesteerd. Jammergenoeg vond hij bij de provincie geen gehoor voor zijn bezorgdheid en bezwaren. Het woord bodemverontreiniging was nog onbekend en het zou nog jaren duren voor de drama's in Lekkerkerk en de Volgermeerpolder een verandering in het denken teweegbrachten.

Maar wie weet, misschien komen provincie en waterschap vandaag of morgen alsnog tot inkeer en zien we onderzoekers in witte overalls met hun apparatuur arriveren om te onderzoeken wat de samenstelling is van de troep waarmee dit waardevolle landschapselement werd uitgevlakt.

Nico Attema

Schoenmaker in Noordhorn

Tot ongeveer 1955 was aan de Langestraat, begin Gouden Hoekje, schoenmakerij Hes gevestigd; het was een van de vele Noordhorner eenmanszaken.

Een kleinzoon van deze Hes, Martijn Hes, wonende in Baambrugge, heeft contact opgenomen met de Historische Kring. Hij is namelijk in het bezit van een aantal brieven die zijn grootvader aan zoon Jakob stuurde in de periode 1950-1952; Jakob Hes woonde toen in Indonesië, in Pasuruan op Oost-Java, waar hij directeur was van het 'Proefstation voor de Java-Suikerindustrie'. Deze brieven bevatten allemaal verhalen en anekdotes over gebeurtenissen die zich in het dorp Noordhorn afspeelden, in ruwweg de periode 1850 tot 1925. De inhoud van de meeste verhalen is dermate interessant dat het voor de huidige inwoners van Noord- en Zuidhorn, en dus voor de leden van onze Kring, ook bijzonder herkenbaar en waardevol lijkt te zijn. Al zijn de personen die in de verhalen een rol spelen weliswaar allemaal al lang overleden, er wonen vandaag in ieder geval nazaten van hen in onze dorpen of omgeving. Enkele van de in de verhalen genoemde personen heb ik persoonlijk nog gekend.

De heer Hes heeft de brieven aan ons ter beschikking gesteld om er iets mee te doen. Er zijn verschillende mogelijkheden genoemd, waarbij het publiceren middels ons nieuw periodiek er een van is. De heer Hes wil graag zelf enige regie houden over het publiceren en daarover zijn afspraken gemaakt. De verhalen, zoals in de oorspronkelijk brieven verteld, zullen worden aangevuld met andere gegevens waardoor de belangstellende lezer de verhalen beter kan 'plaatsen', met name in tijd en omgeving. Als er een verhaal in ons blad komt te staan dan zal zeker de herkomst worden vermeld, zoals overigens met alle artikelen.

Wij zijn de heer Hes bijzonder dankbaar dat hij ons op deze sympathieke wijze een grote dienst heeft bewezen en zullen als Historische Kring ons uiterste best doen alle leden te laten meegenieten met alles wat op een zeer authentieke wijze is vastgelegd.

Als eerste zal het een en ander over de belevenissen van een huisarts, genaamd van Assen, worden verteld. Als het even kan zal daar een geschikte illustratie bij gezocht worden, Martijn Hes heeft toegezegd ook wat relevante foto's ter beschikking te stellen.

Piet Helmus

Een jeugd op de Stroschuur

Dit verhaal over een stukje Zuidhorn waarvan nauwelijks iets overbleef. Het is gebaseerd op de herinneringen en documenten van Coba Pama (1947) en Meindert (Menno) Broeils (1930). Beiden brachten hun jeugd door in een deel van Zuidhorn dat in de volksmond bekend stond als 'de Stroschuur'. Een gebied dat globaal begrensd werd door spoorweg, Hooiweg en de 'reed' van de Oostergast. Sporen die aan de vroegere situatie herinneren zijn nu vrijwel uitgewist. Alleen een enkele woning uit die tijd bleef staan.

Geert Pama de vader van Coba was aanvankelijk taxichauffeur in Groningen. Begin 1940, het moet nog voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog geweest zijn, solliciteerde hij bij Joh.Smit die een opvolger zocht voor zijn bedrijfsleider van der Pers. De toen 33 jarige Pama kreeg de baan en daarmee de dagelijkse leiding over de Zuidhorner vestiging van de NV Handelsmaatschappij voorheen K. Smit. **Hendrik Broeils**, Meinderts vader, was aanvankelijk molenaarsknecht in Lutjegast en Eenrum. Hij kwam al in 1930 met zijn gezin naar Zuidhorn. In de eerste jaren haalde hij met paard en wagen stro, hooi en vlas op bij de boeren rondom Zuidhorn. Later leerde hij autorijden en ging hij met een van de vrachtauto's op pad. Voertuigen waarvan hij ook het onderhoud deed.

Speelterrein

Fig. 1 Meindert Broeils

Voor de jonge Meindert waren de loodsen van de NV en het terrein eromheen zijn vaste speelterrein. Spelen dat vaak ook werken betekende wanneer hij zijn vader moest helpen bij het verzorgen van de paarden en het vee. De loodsen en schuren staan nog in zijn geheugen gegrift en hij maakte een schets van de voornaamste gebouwen. Aan elk daarvan zijn herinneringen verbonden. De 'stroschuur' met daarin het paard dat midden in de nacht losgebroken was en gek van de pijn op de schuurdeur roffelde. En ook de 'blikken loods' waarin zijn vader zijn tabaksbladen te drogen hing en waarin zijn ondergedoken broer 's nachts sliep. Deze broer, die tewerkgesteld was in

Hamburg was daar ter nauwernood ontkomen aan de vuurstorm die volgde op de geallieerde bombardementen. Hij leed aan zijn verschrikkelijke ervaringen en doolde 's nachts rond. Meindert moest daarom bij hem op de zolder van de loods slapen en hem rustig houden.

Coba vertelt dat ze het gevoel had dat ze haar jeugd doorbracht op het 'landgoed' van haar vader. In de hoogtijdagen liepen er op de 21 hectare die het areaal besloeg zo'n veertig schapen, 50 koeien en . . . 60 paarden ! Een echte stoeterij. De koeien en schapen werden in het voorjaar aangekocht en in het najaar weer verkocht. Het grazende vee zorgde voor de bemesting van de weilanden waarop de paarden liepen. En om die paarden, de dravers, draaide het bij Jo Smit ! De merries en hengsten deden wat er van hun verwacht werd en jaarlijks werden er zo om en nabij 16 veulens geboren. Coba groeide dus tussen de paarden op. Als kind al hielp ze mee met het verzorgen ervan. Ze hield de drachtige merries in de gaten die op het punt stonden om te 'veulen'. En al op jonge leeftijd leerde ze paardrijden op de pony die zij van Joh. Smit 'kreeg'. Groot was haar verdriet toen het dier op een gegeven moment verkocht werd.

De Stroschuur in de bezettingstijd

Meinderts jeugdherinneringen, dat bleek al eerder, dateren vooral uit de bezettingstijd. Aan het begin daarvan was hij 9 jaar en toen de oorlog voorbij was, was hij 14 jaar en zat hij op de mulo aan de Hooiweg op een steenworp afstand van zijn ouderlijk huis. 'Oom Joh.' maakte in die jaren grote indruk op de schooljongen van toen. Bijvoorbeeld wanneer hij en zijn vriendjes een lift kregen in de blauwe open Buick van Joh. Smit. Een auto die ondanks de oorlogsschaarste op benzine reed ! Smit die zelf geen kinderen had maar een kindvriendelijk mens was stopte dan en riep 'jongens kom er maar in'. Bij andere gelegenheden tracteerde hij soms op snoepgoed dat zijn vrouw hem meegaf. Waar Meindert dus nog eigen herinneringen heeft aan de oorlogsjaren daar moet Coba het met de verhalen doen die zij van haar vader hoorde. Meindert vertelt over het feit dat hij erop uit werd gestuurd om dingen te 'organiseren' zoals brandhout of steenkool. De door zijn vader geteelde en gedroogde tabak was daarbij een gewild ruilmiddel. Coba schildert allerlei situaties waarin mensen haar vader om hulp vroegen. Pama was als bedrijfsleider immers in de positie om dingen te 'regelen' zoals benzine ! Ook waren er op het terrein allerlei plaatsen waar dingen verstopt konden worden. Zo lagen er bv. radio's onder het hooi verborgen. In deze onzekere jaren was veel vreemd volk onderweg en het hebben van een grote bouwvier was pure noodzaak. Als er onbekenden over het terrein rondscharrelden of aan de deur kwamen zorgde Pama dat hij die hond bij zich had.

Vergroeid met de NV Handelsmaatschappij voorheen K.Smit

Coba had haar mooie jeugd vooral te danken aan het feit dat haar vader over dit bedrijf de scepter zwaaide. Hij deelde het werk in, sloot contracten af met leveranciers en afnemers en was administrateur en betaalmeeester tegelijk. Daarnaast was hij ook nog zoiets als voogd of sociaal raadsman voor sommige personeelsleden en hun gezinnen. Zo verhinderde hij dat het weekloon van

Fig.2 Coba Huistra Pama

sommige 'stromannen' door deze kostwinners in drank omgezet werd en nooit de huishoudpot bereikte. Hij loste het probleem discreet op door in dergelijke gevallen twee loonzakjes te vullen, één voor de werknemer en één enveloppe die rechtstreeks naar moeder de vrouw ging. Gevolg van deze sterke betrokkenheid bij het bedrijf was dat het gezin een beperkt privéleven kende. Daar kwam nog bij dat Geert Pama naast zijn baan ook de nodige functies in het verenigingsleven vervulde.

Hij zat in het schoolbestuur, was bestuurslid van de motorclub en, wat niet meer dan logisch was, hij was penningmeester/secretaris van de

paardensportvereniging die in die tijd nog echte draverijen organiseerde. ze vonden plaats op een weiland tegenover het vroegere Zonnehuis aan de overkant van de provinciale weg.

Een patriarchale werkgever

Over Joh. Smit vertelt Coba dat hij weliswaar een man was die grote zaken deed, maar tegelijk in de dagelijkse dingen een 'zunige knieperd' was die bekribbelde op alles wat hij als niet noodzakelijke franje beschouwde. Van deze houding noemt zij diverse voorbeelden. Maar haar vader streek in voorkomende gevallen de plooiën glad, ondermeer door 'creatief' te boekhouden. Hij wist hoe hij met zijn baas moest omgaan en Smit liet hem in veel dingen de vrije hand en stuurde alleen op hoofdlijnen. De invulling van de details liet hij aan zijn bedrijfsleider over. En zo bestierde vader Pama de 'stroschuur' dus als een soort landheer. Coba heeft haar vader niet anders gekend dan gekleed in colbert met overhemd en stropdas ! Hij deed zijn administratie thuis en iedere donderdag reisde hij af naar de Hereweg nummer 5 in Groningen waar Jo Smit en zijn vrouw Luise Emilie Becker woonden en waar ook het kantoor van de firma Smit gevestigd was. s'Middags kwam hij dan weer terug naar Zuidhorn met 'in e buus een dikke puud met geld' De weeklonen voor het personeel stopte hij vervolgens onder zijn matras. En onder het bed lag, in een leren foedraal, de duitse bajonet klaar voor het geval dat . . . Gelukkig heeft hij dat wapen nooit hoeven gebruiken.

Fig. 3 *Johannis Smit (1881 – 1968) en zijn in Duitsland geboren echtgenote Luise Emilie Becker (1890 – 1951)*

De mensen van de Stroschuur

Een deel van de werknemers van Smit woonde ook op het 'landgoed'. Zoals de families Broeils, Veltrop, Pama en Tillema die allen rond de Stroschuur woonden op adressen aan Hooiweg en Oostergast. Ze konden goed met elkaar en het gemeenschapsgevoel uitte zich bij diverse gelegenheden. Bij zo'n gelegenheid, waarschijnlijk tijdens een uitstapje in 1953 ontstond de groepsfoto waarop veel mensen afgebeeld staan die destijds rond de Stroschuur woonden of er direct of indirect iets mee te maken hadden. Deze foto die een paar jaar geleden opdook vormde samen met het portret van het echtpaar Smid de aanleiding voor dit verhaal. Met medewerking van een aantal oudere Zuid- en Noordhorners lukte het om de meeste namen van de afgebeelde personen te achterhalen. Maar het is nog steeds niet precies duidelijk wanneer en waar deze foto gemaakt werd. En ik hoop dat er lezers zijn die deze vragen kunnen beantwoorden.

Fig. 4 Van boven naar beneden en van links naar rechts : vd.Molen, buschauffeur, onbekend, de Boer, Middel, Hendrik Broeils, Pama, Suurd, Alle Veltrop, Gerrit Tillema, Douwe Frankes, Frouke Broeils, mevr. Kuipers, mevr. Pama, mevr. Suurd, mevr. Frankes, mevr. de Boer, Winnie Veltrop, mevr. Middel, Frouke van Bergen, Abel van Bergen, Jellie Huizinga, Hansma, Koosje Hansma, Antje Bos, Jan Bos, mevr. vd. Molen, Elly Timmer, mevr. Schipper, Arend Jonkman, Reiner Kazemier, mevr. Kazemier, Biewwke Ploeg, mevr. Tillema, mevr. vd. Naald, nog een mevr. Kazemier, Schipper, Pruij. Hille vd. Naald (zoon), vd. Naald (vader), Ploeg, Job Jager (vader van Kees Jager) en Henk Timmer.

Coba's 'landgoed'

Zowel in de verhalen van Meindert als in die van Coba spelen de gebouwen en weilanden aan de Oostergast een belangrijke rol. Dat is geen wonder, tenslotte zijn de indrukken die een mens in zijn vroegste jeugd opdoet onuitwisbaar. De luchtfoto die bij de familie Huistra in de gang hangt geeft een duidelijk beeld van de situatie rond 1950. De foto toont een - voor die tijd - grote agrarische onderneming. Een met de landbouw verweven bedrijf dat meer dan een halve eeuw aan veel mensen werk bood. Op de plaats van het gemeentehuis, het transferium en aangrenzende gebouwen stonden vroeger de huizen en bedrijfsgebouwen van de NV.

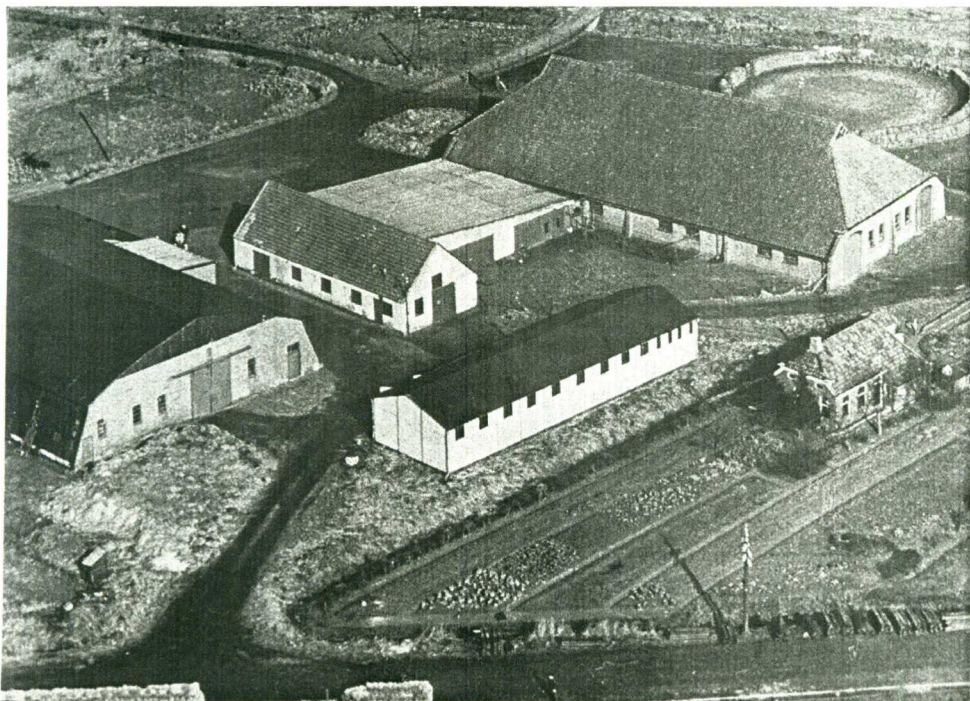

Fig. 5 *Het bedrijfsterrein; onderin de foto zijn de spoorweg en de wagons met stro of hooi te zien. In de hangar links werd o.m. vlas 'geriepeld' Achterin stonden de dravers. Quicksilver S stond in de uitbouw rechts. In de langwerpige 'blikken'loods lag stro en hooi. De grote stroschuur, waarin ook paarden gestald waren, was door de garages met de dekkledenloods verbonden. De in een cirkel opgestapelde stropakken linksboven vormden de manege' waarin men de paarden rond liet draven. Rechts het huisje waarin de familie Broeils ooit met zeven kinderen woonde. Tja, als het geheel de vorm en de stijl van een klassiek landgoed had gehad was het misschien de moeite waard geweest om het geheel te behouden. Maar in de eerste plaats ontbrak het feodale landhuis van de bezitter; Joh.Smit woonde in Groningen. En in de tweede plaats waren de verschillende schuren en loodsen geen wonderen van architectuur maar vooral functioneel. Zoals de foto laat zien. En de in 1933 gebouwde stroschuur was waarschijnlijk het enige gebouw waaraan een architect te pas was gekomen.*

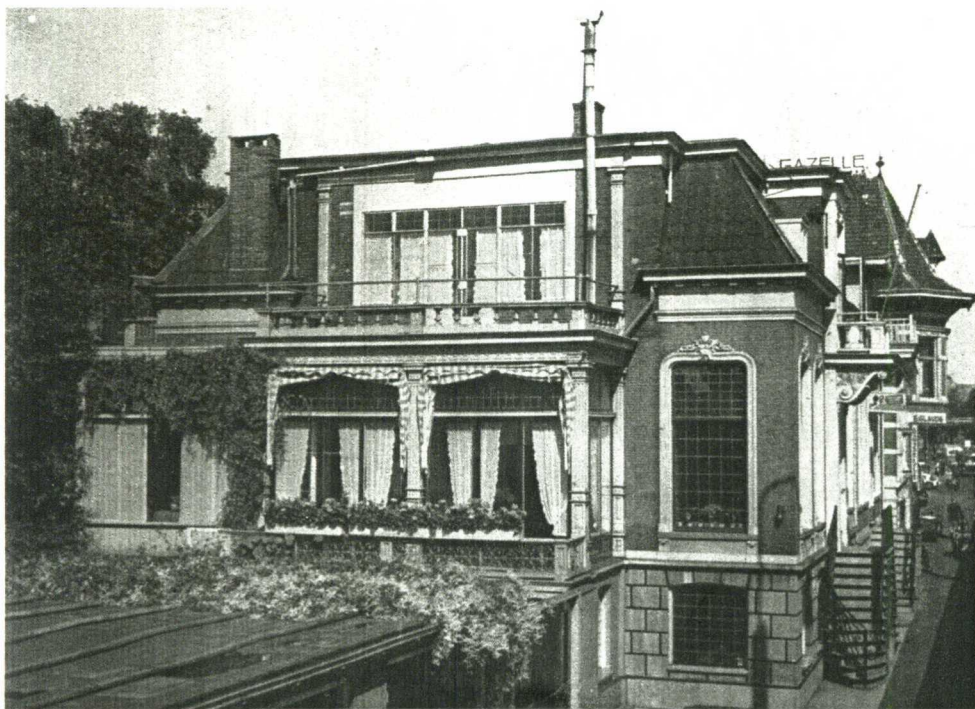

Fig.6 *De villa van het echtpaar Smit. Het kantoor waar bedrijfsleider Pama zich wekelijks meldde bevond zich op de begane grond. Andere gebouwen verdwenen intussen maar dit pand staat er nog, vlak naast het Hereweg-viaduct.*

Quicksilver en Pelikaan S

Joh. Smit was weliswaar een succesvolle zakenman die twee strokartonfabrieken en veenderijen bezat maar voor alles was hij een paardenman ! En die paarden liepen in Zuidhorn op de weilanden aan de Oostergast. Er is veel over deze dravers geschreven en ook het fotoboek van Coba bevat grote aantallen foto's van paarden en veulens waarvan een aantal erg beroemd werd. Zoals de fameuze draver Quicksilver S, maar ook Stuërman en Pelikaan S waren destijds beroemde paarden. Coba heeft ze allemaal meegemaakt. Met haar vader bezocht ze de draverijen waarop ze hun zeges behaalden. Misschien had ze zelf ook wel met een sulky willen rijden maar dat was iets waar haar moeder strikt tegen was. Die wereld vond ze te ruig voor meisjes !

Fig. 7 Stroschuur en omringende bebouwing in de tachtiger jaren. Het oude station is al verdwenen maar de woningen aan de Hooiweg staan er nog.

Einde van de NV Handelsmaatschappij

In de vijftiger jaren begonnen de zaken terug te lopen, de vlasbrekerij verdween, de vrachtwagens werden verkocht en de strokartonfabrieken maakten moeilijke tijden door. In feite bleef de stoeterij nog het langst in bedrijf. Ongeveer een jaar voor zijn overlijden deed Smit ook zijn paarden van de hand en na zijn dood in 1968 werden zijn overige bezittingen verkocht. Geert Pama, die toen zestig jaar was, werd belast met het ontmantelen van de resten van de NV. Het grootste deel van het grasland werd gekocht door Iwema aan wiens boerenbedrijf het land grensde. Andere kopers van grond en opstallen waren Sake Rispens en notaris Wieringa. De loodsen verdwenen de een na de ander. Alleen de in 1943 gebouwde stroschuur bleef nog jarenlang een beeldbepalend element. Tot ook hij in het kader van de reconstructie van het Hooiwegterrein werd afgebroken. Alles wat ervan overbleef is de door Emilie Smit gelegde eerste steen met de initialen van haar en van haar man. Die is nu in het bezit van Coba net als de bijzondere stok die al door de oude K.Smit gebruikt werd. Een wandelstok met een meetlat om de schofthoogte van het paard te meten.

Nico Attema

Inleiding

Ook dit jaar doet het bestuur u graag verslag van diverse onderwerpen die in het verslagjaar 2010 aan de orde zijn geweest. Dit betreft het ledenbestand, de bestuursamenstelling, de gehouden lezingen, de activiteiten van onze commissies en nog een aantal andere zaken die onze aandacht hebben gehad.

Ledenbestand

Het ledenbestand van onze vereniging is het afgelopen jaar iets afgenomen. Eind 2009 waren er 299 leden op 201 adressen. Eind december 2010 zijn dit 287 leden op 194 adressen.

Samenstelling bestuur

Op de jaarvergadering d.d. 13 januari 2010 hebben we afscheid genomen van onze voorzitter/penningmeester Anne Drentje. Anne werd uitgebreid bedankt voor het vele werk dat hij voor de Historische Kring heeft verricht. O.a. is onder zijn leiding het Boerderijenboek van de oude gemeente Zuidhorn klaar gekomen. Hij wordt vervangen door 2 nieuwe bestuursleden en wel de heer Geeuwke Bosma als voorzitter en de heer Piet Jonkman als penningmeester. Beide heren werden met applaus verwelkomd. Helaas hebben Baukje Vrolijk en Els v.d. Berg in december besloten uit het bestuur te stappen.

Lezingen

Op 13 januari hield onze dorpsgenote **Margriet Dijk** een lezing over de jeugd van Tegenwoordig.....en van Vroeger. Het verhaal ging o.a. over hoe door de eeuwen heen Groninger leerkrachten en politici hun stempel hebben gedrukt op het Nederlandse onderwijs.

Het was een leerzame avond. Na afloop kwamen er veel vragen op de spreekster af die ze met verve beantwoordde.

Op 30 maart hielden we onze gezamenlijke avond met 't Nut Zuidhorn. **Suzanna Jansen** vertelde op indrukwekkende wijze over haar boek "Het pauperparadijs" Over de geschiedenis van de heropvoedingsprojecten in Veenhuizen. Na afloop was ze bereid nog de vele vragen uit de zaal te beantwoorden.

Ook hield ze een signeersessie waar veel gebruik van is gemaakt.

Dinsdag 20 april 2010 sprak de heer **Harm Veldman** over het boek dat hij samen met de heer **Jan Alles** heeft geschreven : "Van bezetting tot bevrijding, Zuidhorn 1940 - 1945. Het 1^e exemplaar van het boek werd aangeboden aan een van de dochters van de kort daarvoor overleden Jan Alles. Na afloop was er de mogelijkheid het boek te kopen.

Op dinsdag 5 oktober 2010 hield de heer **Jaap Ekhart** een lezing over geveldecoraties. Hij besteedde vooral aandacht aan het werk van Anno Smith. Ook in Zuidhorn is werk van Smith te bewonderen. Aan het eind van de lezing kwamen nog bijzondere panden in o.a. de stad Groningen aan de orde. Een leerzame avond waar helaas geen al te grote opkomst was.

Donderdag 18 november stond 'De Hanze' centraal. De heer **Hanno Brand** vertelde onder grote belangstelling over het samenwerkingsverband van handelaren en steden tijdens de middeleeuwen. Hanno Brand is een uitstekende spreker die met een prima verhaal de aanwezigen wist te boeien.

De commissies en werkgroepen

Hoewel *de boerderijenboekcommissie* in 2009 het boek heeft voltooid blijven er nog steeds vragen uit het hele land komen. Het gaat dan vooral om vragen over (oud)bewoners, ligging van boerderijen enz. Albert Teelken wordt nog regelmatig gevraagd iets uit te zoeken. Hij doet dit met andere commissieleden en weet na wat speurwerk meestal een antwoord te geven.

De Hanckemacommissie

Uitbreiding commissie. Bernardine Beenackers-Heeren en Engbert Gotink zijn reeds jarenlang lid. Drie personen die al namens het bestuur of in verband met speciale taken een actieve rol speelden binnen de commissie zijn dit jaar toetreden als lid. Het zijn Els van den Berg, Ettelies Mobach en Tacke Boersma. Jan de Boer, een van de oprichters van deze commissie, is geen lid meer maar neemt op basis van standing invitation nog regelmatig deel aan vergadering en activiteiten.

* Financiën

Het beheer van de financiën van de Hanckemacommissie wordt eind 2010 overgedragen aan de penningmeester van de HKZ. Deze middelen worden als financiële reserve opgenomen in de administratie van de HKZ en kunnen door de Hanckemacommissie worden gebruikt voor diverse activiteiten.

* Contact gemeente Zuidhorn

Er wordt contact gehouden met de gemeente in verband met het onderhoud van het Hanckema-monument en de beplanting.

* Opknappen graven

In het voorjaar heeft Henk Blink de graven van Josina Clant en enkele van haar familieleden bij de NH kerk opgeknapt. In het najaar zijn Jilke Kooyenga en Bart Vrolijk begonnen met het opknappen van graven van de familie Bindervoet op het kerkhof aan de Jellemaweg. Het zal waarschijnlijk voorjaar 2011 worden voordat dit karwei is afgerond.

Verschillende huis-aan-huis bladen hebben de persberichten met foto's rondom deze activiteiten geplaatst.

* Hanckemaschouw

De schouw uit de Sterrenkamer van de Hanckemaborg was afgelopen zomer te zien in het (oude) Groninger Museum. Met speciale persberichten heeft de commissie hier de aandacht op gevestigd.

* Familie Bindervoet

Er is een brief uitgegaan naar mensen met de achternaam Bindervoet op basis van adressen verzameld uit de telefoongids van Nederland.

Doel was nazaten te vinden van de borgbewoners en mogelijk nieuwe informatie te achterhalen. Van enkele Bindervoeten kwam een reactie.

* Lijst voorwerpen

Er wordt gewerkt aan een lijst met voorwerpen van de Hanckemaborg en de plaats waar ze terecht gekomen zijn.

De excursiecommissie

Zaterdag 17 april maakte de HKZ samen met Aeldakerka een excursie naar het Klooster in Ter Apel. Na de hartelijke ontvangst werd het gezelschap van bijna 60 personen gesplitst in twee groepen die elk met een eigen rondleid(st)er op stap gingen. De geschiedenis van het klooster, de inrichting op de bovenverdieping - een weergave van hoe de kloosterlingen studeerden en sliepen en zich verder wijdden aan het kloosterleven- was interessant. Zo ook de kerkelijke beelden en andere voorwerpen.

De tijdelijke expositie van Russische kunst was eveneens de moeite waard. Na de rondleiding was er koffie en kloostercake.

Website

In 2010 is de Website opgefrist. Op de homepage is meteen de agenda zichtbaar, met de activiteiten die de HKZ en Aeldekerka voor de komende periode hebben georganiseerd. Mocht men nog eens na willen kijken welke excursies de HZK vanaf 1989 maakte of welke lezingen er vanaf 2000 zijn geweest dan is dat mogelijk door een blik te werpen in het Excursiearchief of in het Lezingenarchief dat in het menu bij 'Activiteiten' is opgenomen.

Bij 'Laatste nieuws' zijn items opgenomen over recent door de HZK georganiseerde activiteiten. Hierbij valt te denken aan het initiatief van de Hanckemacommissie om graven van oud-borgbewoners op het kerkhof bij de Hervormde kerk en op de begraafplaats aan de Jellemaweg te Zuidhorn op te knappen, een verslag van een gehouden lezing of de uitgave van een nieuw boek. Ook wordt de bezoeker van de website attent gemaakt op andere vanuit historisch oogpunt van belang zijnde onderwerpen, zoals bijvoorbeeld de restauratie van het uit 1792 stammende kerkorgel in de Hervormde kerk. Nieuw op de site is de rubriek 'Laatste nieuws uit de commissies'.

Verder zijn de links naar landelijke historische websites veel sprekender geworden omdat nu op onze website de homepages van de websites waarnaar kan worden doorgelinkt staan afgebeeld.

De websitecommissie streeft ernaar de komende tijd met name het onderdeel 'Thema's' beter gevuld te krijgen. Hiervoor is de websitecommissie echter mede afhankelijk van derden. Inmiddels zijn de eerste artikelen geplaatst. De websitecommissie bestaat nog steeds uit Els van den Berg en Ettelies Mobach-Visser, die bij hun activiteiten worden ondersteund door Allard Bijlsma, tevens sponsor en 'leverancier' van de website van de Historische Kring Zuidhorn. De website van de Historische Kring vindt u op de site www.historischekringzuidhorn.nl Advies: kijk regelmatig.

Periodiek

In het najaar heeft het bestuur besloten om 2 x per jaar een periodiek uit te brengen. Het 0 nummer heeft u nu in de hand. Het bestuur is erg benieuwd hoe deze nieuwe activiteit wordt ontvangen.

Financiële situatie

Eind 2009 is er een begroting opgemaakt voor 2010. De bedoeling hiervan is om een redelijke verdeling te krijgen van de gelden zonder een tekort te creëren. Er is toen €600 gereserveerd voor nieuwe activiteiten. In de loop van dit jaar is er besloten om de mogelijkheid te onderzoeken van de uitgave van een eigen 'Periodiek' met een verschijning van 2 x per jaar. Besloten is in december het nul nummer te laten verschijnen. Het bedrag voor de nieuwe activiteiten dekt de kosten van de uitgave van het nul nummer van onze 'periodiek'. Verder zullen wij dit jaar afsluiten met een klein negatief saldo.

Op de jaarvergadering zullen de cijfers worden gepresenteerd en toegelicht.

Het bestuur wenst U allen –en ook onze vereniging– een voorspoedig 2011!

Gonny Pellenbarg, secretaris HKZ

Zuidhorn, december 2010

Begroting HKZ 2011

<u>Inkomsten</u>		<u>Uitgaven</u>	
contributies	2650	lezings,apparatuur	450
(hiervan al ontvangen € 192		kopieer-/en portiekosten	600
contributies 2012	PM	bestuurskosten,abonn.	350
entree en giften	100	bankkosten	150
rente	100	foto-/digit./archieffkosten	70
verkoop boekjes en periodieken	50	Periodiek	840
		nieuwe activiteiten	250
		Commissie,website	100
		diversen	90
Totaal	2900	Totaal	2900

Piet Jonkman, penningmeester

Zuidhorn 25 november 2010

De makers van dit proefnummer

Tenslotte nog een foto van de eerste vergadering waarop beoogde schrijvers en redactieleden van dit HKZ periodiek bijeen kwamen. Het gezelschap zit rondom de tafel in de voormalige woning van opa en oma Birza aan de Jellemaweg 14.

Van links naar rechts : Piet Helmus, Wiebe Renkema en Jan Blaauw .Wilt u reageren op de inhoud van dit eerste nnummer mail dan naar Nico Attema (die dit plaatje maakte). E-mail : attemasiek@kpnplanet.nl

De Gemeentekaart van Kuiper

Het kaartje op de achterkant van de omslag werd rond 1866 gedrukt. Het geeft een vrij gedetailleerd beeld van de vroegere gemeente Zuidhorn waarvan de grenzen tot 1989 nauwelijks zouden veranderen. Daarover enkele opmerkingen.

Gemeentegrenzen

Grenzen volgen vaak de as van natuurlijke wateren of zwetsloten. In dit geval is dat de Oude Riet aan de zuid-, oost- en noordkant van de gemeente. De oostelijke door rechte lijnen begrensd uitstulping wordt veroorzaakt door het feit dat de grens hier naar de Hoogeweg verschuift. Het vermoeden bestaat dat dit te maken heeft met de vroegere inpoldering van de Oude Riet en daarbij verkregen rechten door belanghebbende 'Zuidhornse' heerden.

De westelijke grens is merkwaardig getand. Dat heeft te maken met het feit dat de Oost Vredewolders lang geleden hun overtollige water niet langer in de dichtgeslibde Oude Riet konden laten afstromen. Daarom groeven ze vanaf Enumatil een nieuw afwateringskanaal. Het verliep in noordwestelijke richting naar een sluis in de Friese straatweg die destijds Sloterzijl heette. Daarover schreef J. de Wit in het VVV blad van mei 1992 : *'Dit Zijldiep, of deze Zijlsloot liep zigzaggend op de grens van de gemeenten Oldekerk en Zuidhorn en werd Katerhalsgenoemd'*. Een naam die het te danken had aan de bochten. Zij waren het gevolg van het feit dat men zoveel mogelijk gebruik maakte van bestaande sloten. Het was een tijdelijke oplossing. Later werd met hulp van het klooster Aduard het Enumatilster of Eemtilsterdiep gegraven dat een voorloper was van het latere Hoendiep tussen Enumatil en Noordhorner Tolhek. De Katerhals veranderde daarna in een serie 'verspringende' sloten die nu dus de merkwaardig verlopende grens tussen Grootegast en Zuidhorn vormen.

Grens tussen Noord- en Zuidhorn

Tussen Noord en Zuidhorn werd de zandrug op een lage plaats doorsneden door de Noordhorner tocht. Zie het woordje 'Tol' op de kaart. Deze sloot had de taak om het overtollige water ten oosten van de Gast, naar het Hoendiep af te voeren. Later werd de Noordhorner Schipsloot vergraven met het westelijke stuk van Noordhorner tocht. Deze fysieke grens tussen de beide dorpen is voor het geoeffend oog nog steeds zichtbaar. Helaas doen onze overheden er alles aan om ook deze laatste sporen binnenkort te laten verdwijnen.

Wat er 100 jaar geleden in de Provinciale Groninger Courant stond :

Zaterdag 8 januari 1910

Velo-Waschmaschine.

Waarom zullen de huisvrouwen zich nog soo afbeulen aan de waschnip soosle eorheen!

De VELO-WASCHMACHINE is er thans!

Ze wast zoo gemakkelijk dat een kind de wasch kan doen sonder vermoedenis.

Ze wast heelist schoon in vijf minuten.

Ze wast wollen goederen soowel als de fijnste Blouses.

Geen scheuren, geen sijten, geen roeten, geen nasien, geen saboenen, geen bleekpoeder.

Wordt met twee jaar schriftelijke garantie verkocht. — A Contant en op afbetaling.

Wordt op aanvraag op *proef* geleverd.

Huismoeders! vernimt niet het proefwasschen bij te woen met de *Velo Wasch-machine*, iederen Dinadag en Doanderdag van 2—4 uur in het Verkooplokaal deser machines

OOSTERSTRAAT 18.

Tentoonstelling Zuidhorn 1e prijs met diploma.

Dinsdag 18 januari 1910

Zuidhorn: Bij Koninklijk Besluit is benoemd tot kantonrechter te Zuidhorn met ingang van 1 februari, Mr. F.D. de Boer, thans kantonrechter te Dokkum.

Gemeentewapen en kaart van het gemeentelijk grondgebied, tot 31 december 1989

De kaart geeft de situatie weer van het jaar 1867

De spoorlijn Groningen - Leeuwarden is al aangelegd, maar dat geldt nog niet voor de Provinciale weg, de Rijksstraatweg en het Van Starckenborghkanaal.

